

№ 40 (633)
Кастрычнік 2016 года

Крдаязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Стагоддзі Культуры: «Берагіня» – творчасць, дзе кожны ўдзельнічае –** стар. 4
- ☞ **Наша гісторыя: Казацка-сялянская вайна 1651 г. –** стар. 5
- ☞ **Асоба: прафесар Генадзь Цыхун –** стар. 6
- ☞ **Традыцыі: «Куфар» ад гурта «Re1ikt» –** стар. 7

Побач з старым храмам у Налібаках будуець новы

Падрабязней чытайце на стар. 7

На тым тыдні...

✓ **3 17 па 21 кастрычніка** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбыўся шэраг мерапрыемстваў у межах міжнароднага расійска-беларускага праекта «Пад белымі крыламі» ў адпаведнасці з дамовай аб міжнародным супрацоўніцтве паміж Маскоўскай абласной дзяржаўнай дзіцячай бібліятэкай і музеям Якуба Коласа.

✓ **18 кастрычніка** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбыўся творчы вечар Ганада Чарказяна «Знайсці сваю дарогу ў жыцці», прымеркаваны да юбілею пісьменніка. Ён нарадзіўся ў Арменіі, але лёс закінуў яго ў Беларусь. Ганад Бадрывіч піша на беларускай, курдскай і рускай мовах, выдаў больш за 20 кніг паэзіі і прозы.

✓ **18 кастрычніка** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адкрылася выстаўка мастацкай фатаграфіі Вольгі Сяргеевай і Альберта Цэхановіча «У пошуках папараць-кветкі». Гэта трэцяя частка фотапра-

екта, натхнёная вершам Янкі Купалы «У купальскую ноч», беларускімі казкамі і паданнямі. Аўтары прапануюць глядачам падарожжа па чардзейным лесе на Купалле. Пошук чароўнай кветкі праз усе перашкоды і выпрабаванні – як творчы пошук паэта, мастака, які ідзе да жаданай мэты.

На выстаўцы прадстаўленыя срэбныя адбіткі на барытавай фатаграфічнай паперы, выкананыя ўручную ў тэхніцы класічнага чорна-белага друку А. Цэхановічам, і здымкі В. Сяргеевай у тэхніцы «срэбны адбітак-алей».

✓ **20 кастрычніка** ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі адкрылася выстаўка Аляксандра Анціпава «Выстава № 1», на якой прадстаўленыя графічныя працы, створаныя аўтарам у 1970-я гг.

А. Анціпаў нарадзіўся ў 1949 г. у Гродне, працаваў мастаком-афарміцелем у Белбытрэкламе і на Мастацкім камбінаце ў Мінску. На жаль, пры жыцці мастака яго працы ніколі не выстаўляліся. У 2014 г. А. Анціпаў памёр, пасля сябе пакінуў шэраг твораў, вядомых вузкаму колу лю-

дзей. Сын мастака Павел Анціпаў успамінае: «Мне здаецца, я ведаю пра тату ўсё. Я разумею прычыны яго ўчынкаў і прымаю яго лад жыцця. Адзінае, што я не змог, – гэта зразумець, які ён мастак. Затое ў яго была ўпэўненасць, што мастак ён геніяльны. Хай так і будзе: у мяне быў тата – геніяльны мастак».

✓ **21 кастрычніка** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылася прэзентацыя фундаментальнага двухтомнага выдання «Полоцкіе грамоты XIII – пачатку XVI века». Выданне падрыхтава-

нае намаганнямі расійскіх і беларускіх навукоўцаў і ўяўляе сабой збор дакументаў (усяго іх каля пяцісот), сярод якіх прывілеі вялікіх князёў літоўскіх на зямельныя наданні жыхарам Полацка і Полацкай зямлі, дамовы і перапіска князёў з уладамі Рыгі па справах палачанаў ды інш.

У межах прэзентацыі адкрылася выстаўка «А Полтескъ тежъ есть, хвалячи Бога, место словутное...», на якой дэманструюцца дакументы XVII – пачатку XX ст. і працы гісторыкаў XIX – пачатку XX ст. Асобны раздзел склалі кнігі, якія выходзілі ў друкарні Полацкага езуіцкага калегіума, – слоўнікі, падручнікі, творы Гарацыя і Цыцэрона ды інш.

✓ **22 і 23 кастрычніка** ў мінскім Свята-Елісавецкім манастыры прайшоў XVI фестываль праваслаўных песнапенняў «Державный глас». Пад час яго выступілі акадэмічны хор «Этерія» Яраслаўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. Дзямідава, ансамбль хлопчыкаў «Царевич» харавой студыі пры Свята-Дзімітрыўскай школе (Масква), а таксама мужчынскі хор мінскага Свята-Петра-Паўлаўскага сабора і хор Свята-Ціханаўскага храма (Ганцавічы). Аўтарскую музыку выконваў айцец Анатоль Першын, разам з ім з Санкт-Пецярбурга прыехаў сямейны дуэт Аляксандра і Паліны Андрэевых.

✓ **25 кастрычніка** ў Навукова-тэхналагічным парку Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта адкрылася Міжнародная выстаўка-конкурс стэндавага мадэлізму «Мінск-2016». Удзельнікі выстаўкі, дзеці, моладзь і дарослыя, прадставілі свае мадэлі бронетэхнікі, аўтамабіляў, авіяцыі, флоту ў розных маштабах. Таксама ў межах выстаўкі запланаваны майстар-класы ад вопытных мадэлістаў.

Нашы віншаванні

Адным з сімвалаў дзяржавы, поруч з гербам, сцягам ды гімнам, з'яўляецца нацыянальны ўніверсітэт. У нашай краіне яго ролю цягам дзесяцігоддзяў выконвае **БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ УНІВЕРСІТЭТ**. Афіцыйна ён пачаў працу 30 кастрычніка 1921 г. З таго часу гэта вядучая вышэйшая навучальная ўстанова спачатку ў Беларускай ССР, цяпер – у незалежнай Рэспубліцы Беларусь.

У розны час рэктарамі гэтай ВУ былі такія навукоўцы, як гісторык і археолаг, прафесар, акадэмік Уладзімір Пічэта (1921 – 1929 гг.), гісторык, кандыдат гістарычных навук Парфён Савіцкі (1938 – 1941, 1943 – 1946 гг.), фізік, акадэмік Антон Сеўчанка (1957 – 1972 гг.), гісторык, доктар філасофскіх навук, прафесар Усевалад Сікорскі (1972 – 1978 гг.), прафесар, доктар хімічных навук, акадэмік Фёдар Капуцкі (1990 – 1996 гг.), кандыдат фізіка-матэматычных навук, доктар педагагічных навук, прафесар, акадэмік Аляксандр Казулін (1996 – 2003 гг.), фізік, доктар фізіка-матэматычных навук Васіль Стражаў (2003 – 2008 гг.) ды інш. Сёння ў БДУ ўваходзяць: 20 факультэтаў і адукацыйных інстытутаў; 5 устаноў перападрыхтоўкі і павышэння кваліфікацыі, 4 навукова-да-

слідчыя інстытуты, 13 навуковых цэнтраў, 41 навукова-даследчая лабараторыя, 38 студэнцкіх навукова-даследчых лабараторыяў, 180 кафедраў, 11 унітарных прадпрыемстваў, 3 вучэбна-даследчыя станцыі, 4 музеі. У 2008 г. быў створаны Інстытут журналістыкі, у склад якога ўвайшлі факультэт журналістыкі і факультэт павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі. Вышэйшую адукацыю ў БДУ студэнты атрымліваюць па 61-й спецыяльнасці на першай ступені навучання і па 65-й – на другой. Тут працуюць 2 559 штатных выкладчыкаў (з іх 225 – дак-

тары навук, 1 090 – кандыдаты навук), блізу 600 навуковых супрацоўнікаў. БДУ з'яўляецца членам Еўразійскай і Еўрапейскай асацыяцыяў універсітэтаў, мае 324 міжнародныя пагадненні аб супрацоўніцтве з адукацыйнымі і навуковымі ўстановамі з 50-і краінаў свету.

З ягоных сценаў (бадай, лепей тут сказаць – аўдыторыяў) за амаль стагоддзе працы выйшлі дзясяткі тысячаў спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй, сярод якіх – сотні выдатных дзеячаў айчыннай культуры, навукі, мастацтва, спецыялістаў у розных галінах гаспадаркі.

ГА «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета» шчыра віншуюць былых і сённяшніх супрацоўнікаў навучальнай установы, студэнтаў з юбілеем. Шчыра зычым моцы, адкрыццяў, дасягненняў і плёну ў розных галінах дзейнасці. І вядома ж – падымацца ўсё вышэй і вышэй у радках рэйтыngu аўтарытэтнага брытанскага агенцтва QS WUR (QS World University Rankings).

Адноўім Будслаўскую святыню разам!

Нагадваем нашым чытачам, што летась Беларускі фонд культуры распачаў акцыю па зборы сродкаў на рэстаўрацыю Будслаўскага касцёла бернардзінцаў. Дапамогі патрабуюць алтар XVII ст. у капліцы Святой Варвары, арыгінальны арган XVIII ст. і фрэскі Казіміра Анташэўскага. Таксама ў планах стварэнне адпаведнай інфраструктуры і ўмоваў побыту для пілігрымаў і экскурсійных групаў. Гэтую ініцыятыву падтрымалі Нацыянальная камісія Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА, Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, Беларускі камітэт Міжнароднай Рады па помніках і мясцінах (ІКАМОС). Сёлета акцыя працягваецца.

Вядзецца збор сродкаў на рэстаўрацыю адзінага ў Беларусі Нацыянальнага санктуарыя Маці Божай Будслаўскай. Свой уклад у гэтую справу вы можаце зрабіць непасрэдна ў касцёле Святога Сымона і Святой Алены ў Мінску, Будслаўскім касцёле Унебаўззяцця Найсвяцейшай Панны Марыі, а таксама пералічэннем сродкаў на дабрачынны рахунак, адкрыты пры Беларускім фондзе культуры ў Белінвестбанку. Імёны ахвяравальнікаў і назвы арганізацыяў будуць ушанаваныя на памятнай дошцы ў Будслаўскім касцёле і надрукаваныя ў «Краязнаўчай газеце».

Падаем рэквізіты для ахвяравання ў беларускіх рублях: № 3135741330025, г. Мінск, ОАО «Белінвестбанк», РБ. Дирекция по г. Минск и Минской области, код 739, Минск, ул. Коллаторная, 11. БИК 153100739, УНП 100081886, ОКПО 37449864; с пометкой «На реставрацию Будславского костёла»; тел. бух. (+ 375 017) 283 28 24.

Гартаю працоўную кніжку

Вярнулася дамоў са святочнага канцэрта ў гонар работнікаў культуры. Прыгожыя людзі імкнуцца зрабіць нашае жыццё насычаным, цікавым. А я з гэтай нагоды звярнулася да сваёй працоўнай кніжкі, што была выдадзена мне ў 1969 г. пасля заканчэння Брэсцкага педагагічнага інстытута імя А.С. Пушкіна. Запісаў налічыла 31: прызначаная, пераведзеная, вызваленая. Быў такі час, што мужа пераводзілі, а я ехала за ім. Патрабавалася праца. Восі і даводзілася яму мяне ўладкоўваць.

Адгортваю старонку з запісам Пружанскай ЦБС. Прызначаная галоўным бібліятэкарам чытальнай залы дзіцячай бібліятэкі г. Пружаны. Загад № 30 §7 ад 31.07.1978 г. Праз шэсць гадоў ідзе запіс аб пераводзе на працу ў СШ № 3 г. Пружаны. Успомніліся гэтыя 6 гадоў працы ў чытальнай зале, згадаліся мае начальнікі Клімчук, Яворскі, Паўлюковіч, Каролька. Пра-

цаваць трэба было і ў суботу, і ў нядзелю, адпачынак – у панядзелак. Выходзіла, што я тады не бачыла дзён, калі людзі заслужана адпачываюць, мае малыя дзеці раслі сярод стэлажоў з кнігамі, часопісамі.

У чытальнай зале быў вялікі выбар: энцыклапедыі, перыёдыка, кнігі ў адным экзэмпляры. Кожнаму чытачу трэба было падабраць патрэбнае, запісаць і выкрасліць з фармуляра. Быў даведзены план, «спаць у шапку» не атрымлівалася. А яшчэ я праводзіла кіналекторыі ў кінатэатрах «Беларусь» і «Спутнік». Да лета ішоў адбор кніг па пазакласным чытанні. Настаўнікі-прадметнікі прыводзілі дзяцей, і я імкнулася зацікавіць сюжэтам, каб вучні за лета прачыталі патрэбны спіс. Чытальная зала была таксама месцам і для дарослых: утульная цішыня, патрэбная літаратура, цэнтр горада, шмат кветак. Кветкі стаялі паўсюль... Узімку было холадна, і калі

не было чытачоў, то абуваліся ладныя валёначкі, якія бацька спецыяльна заказаў у майстра. Нічога не страшыла, працай жыла. Ужо тады многія планавыя гутаркі і семінары я вяла на беларускай мове. Зачыталася тоўстымі часопісамі «Польмя», «Нёман», «Новый мир», «Знамя», «Иностранная литература», а яшчэ дапамагаў кніжны магазін, што быў у гэтым жа будынку. За сваю зарплату ў 95 рублёў набывала дэфіцэтных кнігі, стварала сваю бібліятэку, кнігі з якой потым перадала ў СШ № 1, у бальнічную бібліятэку Пружанаў.

Нярэдка былі выезды ў сельскія бібліятэкі для куратарскай дапамогі. Сярод работнікаў праводзіліся палітінфармацыі, якія я вельмі любіла рабіць. Дапамагалі тыя ж газеты і часопісы, камп'ютараў не было. Былі яшчэ працы на полі. Помніцца, трэба было 5 дзён збіраць лён і звязваць яго ў снапы, нарыхтоўваць зялёную масу з вецця, зграбаць сена, рваць і церабіць буракі, вясной перабіраць і насыпаць у мяшкі бульбу. Ці плацілі? Мабыць, не, бо гэта было ў працоўны час, ішла толькі зарплата.

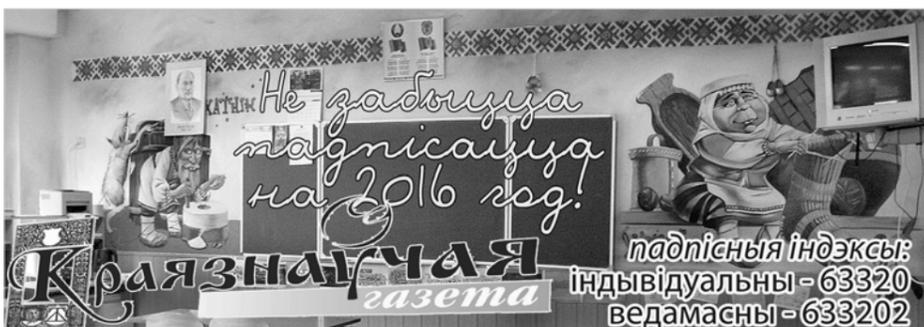
Як лепшую загадку чытальнай залы мяне пасылаў у вобласць на розныя канферэнцыі, семінары. А яшчэ паставілі на чаргу купіць аўтамабіль, але тая чарга недзе і завісла. Я катаюся на веласіпедзе. Працуючы ў чытальнай зале, паклапацілася аб тым, каб не страчвалася педагагічны стаж. Пружанскі райкам кампартыі прапанаваў арганізоўваць урачыстыя «Прыветствія» піянераў на асабліва важных мерапрыемствах. Мной пісаўся тэкст, ён завяраўся аддзелам райкама, падбіраліся на школах вучні з добрай дыкцыяй. А потым прыгожа і ўрачыста заходзіла гэтая група піянераў са сцягам, горнам, барабанам на сцэну былога Дома афіцэраў і чытала мае вершаваныя радкі прывітання і ўслаўлення людзей.

Такі быў падыход і такое рашэнне працоўных будняў.

Падумалася: як на ўсё толькі хапала часу? Адкуль бралася тая ахвота так самааддана працаваць на карысць грамадства? Мабыць, маладыя гады...

Гартаю далей працоўную кніжку. Наступныя запісы адкрываюць старонку педагагічнага жыцця ў 34 гады.

Ніна ДЫДЫШКА,
г. Пружаны

А мы восенню вясну гукалі!

Карагод вясновых свят у прадэманстравалі работнікі культуры і ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці Касцюковіцкага раёна на V Міжнародным форуме «Традыцыйная культура як стратэгічны рэсурс устойлівага развіцця грамадства», які праходзіў 13 кастрычніка ў Чэркаве.

На тэматычна аформленай фальклорна-абрадавай пляцоўцы разгарнулася экспазіцыя, дзе былі прадстаўленыя

народныя святы вясенняга каляндарнага цыкла – Саракі і Гуканне вясны. Гасцей сустракалі народнымі песнямі ўдзельнікі клуба аматараў народнай творчасці «Пошук» Новасаматэвіцкага клуба вольнага часу разам з кіраўніком і салісткай Алесяй Шаройка, а таксама народны ансамбль народнай песні «Калініца» раённага Цэнтра культуры. Маладыя выканаўцы з дапамогай шумавых музычных інструментаў і птушак-свісцёлак гукалі вясну-красну, якая не прамінула прыйсці

ў выглядзе яркага сонейка і птушчак. Даспадобы замежным гасцям прыйшліся стравы беларускай народнай кухні: драпікі, бліны, галушкі і птушкі з цеста, якімі частавалі гасцінных гаспадыні і сама прыгажуня Дзеванька-Вясна.

Наталля ДРОБЫШАВА, намеснік дырэктара цэнтралізаванай клубнай сістэмы Касцюковіцкага раёна, фота айтара

У бібліятэку «Краязнаўчай газеты»

Цётка Надзька

(Заканчэнне. Пачатак у № 39)

Бацькі Надзеі былі супраць гэтага шлюбу, бо ведалі заганныя якасці будучага зяця, яго няўстойлівы характар, цягу да гарэлки. Аднак адгаворы не падзейнічалі. Трафім Максімавіч быў майстрам на ўгаворы і абяцання, умеў прытварыцца добрым і гаварыць прыемнае. І маладая паддалася на яго ўгаворы. Ды і хлопец ён быў знешне прыемны і відны.

Стафан, вядома ж, гаварыў дачцэ, і не раз, што з дрэннага ніколі не бывае добрага, і як у ваду глядзеў.

Будучы загадчыкам участкавай бальніцы на станцыі Ходасы, Т. Казлоў неўзабаве зрабіў парушэнне: выдаў нейкаму чалавеку, можа, нават пасля выпіўкі з ім, фальшывую даведку, дзе напісаў, што хворы і вызваляецца ад працы на тры дні. А той дурань, едучы ў цягніку, пахваліўся некаму, як далі даведку. Гэты нехта звярнуўся ў органы, якія правярылі. Відаць, у тых гадах «стукачы» спраўна рабілі сваю працу. У выніку Т. Казлоў атрымаў два гады турмы. Сядзеў у Магілёве. За гэты час у 1947 годзе нарадзілася дачка Люба. Надзея Стафанаўна жыла ва Усполлі на кватэры, працавала ў школе, даглядала малую, сушыла сухары і адпраўляла мужу ў Магілёў пасылкі з прадуктамі, адрываючы ад сябе і галадаючы.

Чарговая бяда прыйшла неўзабаве. Капала бульбу, было холадна, яна прастудзілася і злягла. Доктары знайшлі страшную хваробу і пачалі яе лячыць. Працаваць настаўніцай было нельга – адкрытая форма сухотаў. З малой дачкой вярнулася ў Ходасаву да бацькоў і чакала мужа з турмы са слязьмі і ў вялікай распачы і страху. Мужа выпусцілі

ў 1949-м, тады дачцэ было ўжо два гады.

Не было ніякай надзеі на выздараўленне. Праўда, урачам удавалася перыядычна падлечваць яе ў бальніцы, адпраўлялі ў спецыялізаваныя санаторыі – туды яна ездзіла амаль штогод на 2–3 месяцы. Гэта і ратавала. Але ж стасункі з мужам вельмі пагаршаліся, ён часта прыходзіў дамоў п'яным, пры гэтым біўся, біў не шкадуючы і каб ніхто не бачыў і не ведаў. На людзях дэманстравалі да жонкі і цеплыню, і ласку, і клопат, называючы яе толькі Надзечкай і толькі родненькай. Пра такога людзі звычайна кажуць «двудушны чалавек». Такія сямейныя абставіны прымушалі Надзею Стафанаўну некалькі разоў уцякаць ад мужа да сваіх бацькоў.

Час ішоў, сям'я павялічвалася, нарадзіліся яшчэ два сыны, Аляксандр і Грышка. Змянілася і месца жыхарства, усе пераехалі з вёскі Ходасавы (Ходасы – 2) на станцыю Ходасы. Толькі Трафім Максімавіч не мяняў паводзінаў. Наадварот, п'яны ён пачаў біць і дзяцей, і таксама не шкадуючы іх. Празмерна злым, прыдзірлівым, зайздрослівым, помслівым яго рабіла, відаць, га-

Любоў Уласава (Казлова)

Надзея Казлова (Есянкова) з мужам Трафімам Казловым

Аляксандр Казлоў, Севераморск, 1977 г.

рэлка. Яго, фельчара, у акрузе ўсе называлі доктарам, і ўсе яго паважалі, бо ён сапраўды дапамагаў людзям, меў добры досвед і амаль ніколі не памыляўся з дыягназам і лячэннем. Клапаціўся аб будаўніцтве бальнічкі і пабудавалі яе. Дома па гаспадарцы ўсё рабіў сам, і з бяргвеннямі пры будаўніцтве хаты і лазні разбіраўся таксама сам – і ў гэтым плане яму цаны не было. Але часам паводзіў сябе зусім ненармальна. Напрыклад, п'яным прыносіў дамоў гарэлку і прымушаў сваіх яшчэ малых сыноў піць з ім. «Давайце вып'ем, сыны мае», – казаў ён звычайна. І пярэчыць яму было нельга, бо пускаў у ход кулакі...

Даводзілася ад бацькі ўцякаць і хавацца. Пры гэтым ад жонкі і ад дзяцей Трафім Максімавіч патрабаваў, каб яны нікому не расказвалі, які ён дрэнны. І тыя цярпелі і не расказвалі, бо баяліся.

У выніку сыны выраслі і былі дрэнна выхаванымі: любілі выпіваць, а да працы не хінуліся. Старэйшы Саша ажаніўся, нажыў сына, і жонка яго прагнала. Трапіў за крадзеж у турму. П'яны паляжаў у халодную восень на зямлі ды прастудзіўся, захварэў, лячыўся і памёр у 1992 годзе. Меншы Грышка таксама не абмінуў турмы. Адбываў тэрмін, а неўзабаве зноў аказваўся на нарах. І так усё жыццё. І цяпер ён зняволены, яму ўжо 56 гадоў.

Старэйшай з дзяцей дачцэ Любе ў жыцці пашчасціла больш. Яна цяпер жыве ў Мінску. Спачатку працавала на трактарным заводзе ў аддзеле галоўнага тэхнолага. Завочна скончыла Смлавіцкі сельгастэхнікум і потым працавала ў навукова-даследчым інстытуце механізацыі жывёлагадоўлі. Цяпер на пенсію, дапамагае ўнучцы Надзі гадваць дзяцей – сваіх праўнукаў Данілу, Аўрору і Эвеліну. Яе дачка Таццяна Масквіціна жыве ў Мінску і працуе ў гасцініцы, дапамагае дачцэ Надзі гадваць дзетак і клапоціцца аб маці. Час ад часу ездзіць у Карэліцкі раён, дзе муж

Саша Масквіцін купіў вясковую хату, набыў казу і жыве побач з лесам, дзе раздолле, чыстае паветра і цішыня, дзе яму вельмі падабаецца. І таму прадаваць гэтую хату-дачу яму не хочацца.

Цётка Надзька памерла 9 снежня 1967 года. Яе пахавалі на вясковых могілках у Ходасаве побач з бацькам Стафанам. Паміраючы, прасіла дачку Любу, каб мужа побач з ёю не хавалі. Яго пахавалі на старадубскіх могілках. У вайну ён быў моцна паранены ў жывот і ногі, і тады яго ўрачы выратавалі. Але рана на назе перыядычна адкрывалася. Усё закончылася гангрэнай, была патрэбная ампутацыя, ён на такую аперацыю не пагадзіўся. Памёр у 1975 годзе ў Мсціслаўскай бальніцы. У дачкі Любы, якая была каля яго, прасіў прабачэння. Плакаў.

Таццяна Масквіціна (Уласава) з мужам Аляксандрам

Яшчэ раз адзначым, што Трафім Максімавіч Казлоў быў таленавітым медыкам. І што зробіш, калі так бывае: таленавітыя разумныя людзі – не самыя лепшыя людзі. Адны з іх п'яныцы і алкаголікі, другія з буйным характарам, трэція...

Такім чынам, усімі паважаны ў акрузе чалавек, які не раз даказаў, што быў вельмі здольны доктар-практык, які часам абвяргаў дыягназы не толькі мясцовых магілёўскіх дактароў, але і сталічных «свяцілаў», Т. Казлоў справядліва заслужыў на нашай павагі. Яго недахопы – гэта ягоныя боль і бяда. Пры гэтым і жылося яму без асалоды: доля дасталася нялёгкай...

Цётка Надзька ставілася да мяне заўсёды з ласкай, і калі я быў зусім малы, і калі падрос. Я бачыў яе паважлівае стаўленне і да сваіх бацькоў, і да маёй маці. Увогуле, яна з усімі была тактоўнай і ветлівай. Мела добры характар – душэўны, найдабрэйшы.

Усе мае родныя цёткі заўсёды былі прыкладам станоўчым. І якія ж яны былі прыгожыя! Я ганаруся імі.

Уладзімір КАЖАМЯКА, м. Імя Вілейскага раёна

Стагоддзі Беларускай Культуры

Помыя з 2016-га

Нататкі пасля сёлетняга фестывалю «Берагіня»

Фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня» сёлета чарговы раз сабраў людзей, якія павяжаюць традыцыі, звычай і каштоўнасці беларускага народа. Як член журы, я працавала на фестывалі другі раз.

Уражанні. Адрозна адназначна, што фестываль з кожным годам павялічвае маштаб, прыцягвае ўсё больш нацыянальна свядомых людзей, творчыя калектывы з-за мяжы, спецыялістаў у галіне фальклору, а таксама даследчыкаў традыцыйнай беларускай народнай творчасці. Наколькі мне вядома, аналагаў «Берагіні» ў нашай краіне няма. І сапраўды, гэта значная падзея культуры набывае міжнародны маштаб (сёлета больш за 900 удзельнікаў, творчыя калектывы з Літвы, Польшчы, Расіі, Сербіі, Чэхіі).

Фестываль мае ўласныя традыцыі, напрыклад: пастаяннае месца прапіскі (г.п. Акцябрскі), прэзентацыя ўдзельнікамі калектываў узораў дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва свайго рэгіёна, правядзенне «Рудабельскага кірмаша», выстаўка беларускіх народных музычных інструментаў, а таксама тэатралізаванае святкаванне Купалля.

Адной з адметных рысаў мерапрыемства стала адсутнасць бар'ера паміж удзельнікамі і гледачамі: да танцавальнага дзеяння на цэнтральнай плошчы далучаўся любы ахвочы, а да ўрачыстага шэсця ўдзельнікаў з песнямі і танцамі на чале з Купавай, мне падалося, гэтым разам далучылася палова жыхароў пасёлка. З гэтай нагоды прыходзяць на розум словы расійскага філосафа і культуролога Майсея Кагана, які сказаў, што «найстаражытная форма мастацкай творчасці – гэта не відовішча, звернутае да эстэтычнага сузірання пуб-

лікі, а самадзейнасць калектыву, у якой павінен быць удзельніцаць кожны, бо грамадства інтуітыўна адчувала вялікую карысць гэтага спосабу сацыяльнага самавыявання сваіх сябраў».

Адно з самых вялікіх уражанняў – нацыянальныя строі ўдзельнікаў, аздоблены асаблівай, характэрнай для пэўнага рэгіёна вышыўкай. Апрыёры традыцыйны нацыянальны касцюм з'яўляецца адной з самых яркіх праяваў мастацкай культуры беларускага народа. Маляўнічая вышыўка і разнастайнасць арнаментальных матываў, напоўненых сімвалічным зместам, сведчаць аб самабытнай і невычэрпнай фантазіі беларускіх майстроў.

Касцюм – духоўны сімвал нашага народа, каштоўная культурная спадчына нацыі. Сёння рэпрадукцыя арнаментальных беларускіх узораў перайшла ў сферу аматарскага мастацтва, пры-

чым трансфармацыя традыцыйнага ў сучаснае трымаецца ў асноўным на індывідуальнай творчай актыўнасці ўдзельнікаў рэгіянальных калектываў. На фестывалі ў прэзентацыі ўзораў дэкаратыўна-ўжыткавай творчасці былі прадстаўленыя чудаўныя паясы з характэр-

нымі матывамі народных арнаментаў. Асабліва ўвага звярталася на дакладнасць нацыянальнага адзення, таксама, як і на беларускія танцы, бо пэўную духоўную каштоўнасць мае сапраўдны аўтэнтычны фальклор, а не папулісцкі фалькларызм.

Здымкі Анатоля БУТЭВІЧА

Культуралагічны аспект. Фестываль пачынае ўспрымацца як сацыякультурны феномен, асабліва форма міжкультурнай камунікацыі, у рамках якой рэалізуюцца творчыя ды інтэлектуальныя інтэнцыі нашага часу. Ён перастае быць толькі спосабам творчага самавыяўлення, а трансфармуецца ва ўніверсальную форму дыялога ўнутры культуры. Як важны культуралагічны феномен сучаснай сацыякультурнай сферы, фестываль аб'яднаў прадстаўнікоў розных краінаў, а таксама самыя розныя ўзроставыя катэгорыі (ад 9 гадоў да глыбока пенсійнага ўзросту).

Разам з тым аўтар і кіраўнік гэтага грандыёзнага праекта Мікалай Козенка зрабіў фестываль «Берагіня» лабараторыяй, дзе выпрацоўваюцца і апрабуюцца аўтэнтычныя прыёмы выканання беларускіх танцаў, метады працы з фальклорным тэкстам, асэнсаванне межаў яго адаптыўных магчымасцяў у дачыненні да сучаснасці, правараецца творчы патэнцыял фальклору і г.д.

На мой погляд, мэта, якую паставіў Мікалай Аляксе-

спецыялістаў, якія бяруць на сябе ролю носьбіта традыцыі. У гэтым выпадку неабходная максімальная навуковасць рэканструкцыі і тэарэтычнае асэнсаванне шматвяковага досведу з пазіцыяў сучасных навуковых ведаў. Значэнне рэалізацыі гэтага напрамку цяжка пераацаніць, бо культурная памяць нясе ў сабе заклад паспяховага развіцця нашай нацыі.

Думкі. На мой погляд, праблема папулярнасці, захавання і рэпрэзентацыі нацыянальнага культурнага здабытку (у прыватнасці, аўтэнтычных танцавальных тэкстаў) патрабуе пільнай увагі і ўдзелу прафесіяналаў-харэографіаў на кожным этапе.

Дзякуючы навуковым даследаванням Мікалая Аляксеевіча знойдзеныя і зафіксаваныя ўнікальныя аўтэнтычныя танцавальныя тэксты. Найкаштоўнейшыя артэфакты духоўнай культуры беларускага народа з'яўляюцца крыніцай і той асновай, на якой павінна будавацца культура сучаснага пакалення. Тут, дарэчы, і спатрэбіцца творчы крэатыўны падыход будучых маладых спецыялістаў-харэографіаў. У Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтва студэнты спецыяльнасці «народны танец» пад навуковым кіраўніцтвам дасведчаных спецыялістаў у галіне харэаграфіі творча апрацоўваюць фальклорныя матэрыялы. У выніку нараджаецца беларускі народна-сцэнічны танец, ядром якога з'яўляецца сапраўдны аўтэнтычны танцавальны тэкст. Сцэнічны танцы аб'ядноўваюцца цэласным драматычным дзеяннем у музычна-харэаграфічны спектакль, які ўжо больш за 30 гадоў штогод прадстаўляецца на суд гледача.

Сучасны чалавек распешчаны навінамі ў канцэртных выступках, і зацікавіць яго народнымі танцамі даволі складана. Аднак на канцэртах беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага ансамбля «Харошкі» заўсёды аншлаг. І не сакрэт, што ў аснове кожнага нумара ляжаць беларускія народныя рухі. Гэта прыклад таго, як творчасць сучаснага прафесіянага балетмайстра нашае танцавальнае мінулае злучае з сучаснасцю.

Вось гэтае трыадзінства – аўтэнтычная народная творчасць, прафесійная сцэнічная апрацоўка і балетмайстарская думка – можа адкрыць у будучыні фестывалю новыя фарбы, паказаць шлях, у якім аўтэнтычны танец становіцца канцэртным нумарам на біс.

Ірына БАДУНОВА,
старшы выкладчык
кафедры харэаграфіі БДУКМ,
кандыдат культуралогіі

Наша гісторыя:

ідэі, падзеі, асобы

Роля другой Лоеўскай бітвы 6 ліпеня 1651 г. у Казацка-сялянскай вайне

Росквіт Рэчы Паспалітай спыніўся Казацка-сялянскай вайной 1648 – 1649 гг. Менавіта яна, а затым вайна 1654 – 1667 гг., канчаткова вырашыла расстаноўку сілаў ва Усходняй Еўропе. Рэч Паспалітая страціла сваю веліч, роля лідара перайшла да Маскоўскай дзяржавы. Найбольш буйныя бітвы ў тую вайну адбыліся бліз мястэчка Лоеў. Яму выпалі цяжкія выпрабаванні. Першая Лоеўская бітва адбылася 31 ліпеня 1649 г. і скончылася перамогай войскаў Януша Радзівіла. Але мала хто ведае, што праз 2 гады адбылася другая бітва. Украінскія і беларускія гісторыкі яе называюць парознаму. Украінскія – бітвай пад Рэпкамі. Беларускія – другой Лоеўскай бітвай.

Януш Радзівіл

Украіны была ўтвораная Украінская дзяржава ў межах Польшчы. На чале яе стаў Багдан Хмяльніцкі. Як было зразумела, мір быў часовы. Рэч Паспалітая намагалася абмежаваць аўтаномію Украіны, а тая – дамагчыся незалежнасці і пашырыць аўтаномію на беларускія землі. Для недапушчэння войскаў ВКЛ на Украіну Б. Хмяльніцкі пачаў пасылаць войскі ў наваколлі Лоева, бо гэты населены пункт меў стратэгічнае значэнне. Калі Лоеў і пераправы знаходзіцца ў руках воінаў Рэчы Паспалітай, шлях на Кіеў і Чарнігаў адкрыты; а калі казакі валодаюць Лоевам, адкрыты шлях у цэнтральную Беларусь.

Перад пачаткам разгляду бітвы патрэбна выявіць, якой колькасцю воінаў валодаў кожны бок. Узнікаюць цяжкасці, бо лічбы ў розных крыніцах разыходзяцца. З паведамлення ігу-

мена полацкага Уваскрасенскага манастыра Крыжаноўскага, якое датуецца 12 красавіка 1651 г., войска Хмяльніцкага разам з татарамі мела больш за 400 000 чалавек. Але малаверагодна, каб пад Лоевам змясцілася такая велізарная армія на малой прасторы. У дадзеных па гісторыі БССР за 1961 г. паведамляюцца лічбы 15 000 казакоў. Большасць даследчыкаў прыводзяць лічбы прыкладна 50 000 чалавек (у тым ліку вядомы беларускі даследчык Вітаўт Чаропка); выкладчык Чарнігаўскага ўніверсітэта І. Кандрацьеў называе лічбу 20 000 – 30 000 чалавек і 12 000 татараў, усяго 32 000 – 42 000 чалавек. Акрамя гэтага гетман на падтрымку пасылаў войска Ціміш Хмяльніцкага, каля 10 000 чалавек. Войска Я. Радзівіла склала 12 000 чалавек. Бачна, што па колькасці воінаў перавага была на баку казакоў, але не трэба забываць, што войска Я. Радзівіла было лепш узброенае, больш дысцыплінаванае. Як паведамляюць крыніцы, казакі злоўжывалі спіртнымі напоямі, нават калі чакалі ворага. У войска ВКЛ дысцыпліна была строгай, прадугледжвалася смяротнае пакаранне за ўжыванне спіртных напояў.

Для абароны паўночных межаў Украіны і Кіева ад войскаў ВКЛ Б. Хмяльніцкі накіраваў да пераправы цераз Дняпро ў раёне Лоева войска пад камандаваннем М. Нябабы, Матвея Гладкага ды Пракопа

Шумейкі з чарнігаўскага, нежынскага і кіеўскага палкоў, і атрада саюзнікаў – крымскіх татараў. Асобна скажу пра палкаводца Нябабу, які нарадзіўся ў горадзе Карышташаў Кіеўскага ваяводства. У 1648 г. камандзір казакоў на Чарнігаўшчыне. У 1649 г. стаў Чарнігаўскім палкоўнікам. Браў Лоеў, Гомель. У 1650 г. хадзіў на Малдавію. Сучаснікі аб ім казалі: «Крывава кат, які спаліў Астрог, а 20 000 жыхароў загадаў забіць і аддаць у татарскую няволю. Свой паход да літвінскай мяжы казацка-татарская арда адзначала агнём і мячом». «А яны, ідучы, усё спусташаюць дазвання, нібыта нікога нідзе не бывала», – сведчыў набліжаны да Хмяльніцкага манах Павел.

Военачальнікі ВКЛ здагадаліся пра планы Хмяльніцкага: адзін з камандзіраў Сямён Ян Паўша паведаміў Я. Радзівілу пра пагрозлівы лагер каля лоеўскай пераправы. Інфармацыю пацвярджаў і пасол Я. Радзівіла Ян Мыслоўскі.

Войска казакоў падышло да Лоева. Папаўнялася яно за кошт мужыкоў, якія ішлі сюды з розных паветаў. У гэты час беларуская шляхта, праваслаўнае духавенства, купецтва не толькі ішлі на згоду з польскімі панамі, але і выступалі разам з імі супраць паўстанцаў. Каля брамаў былі выстаўлены казацкія заставы, што змагаліся з варажымі шпіёнамі.

Вайсковыя дзеянні ў Літве пачаліся ў маі. Казацкія загоны (атрады. – «КГ») напалі на літвінскія заставы, што баранілі пераправы цераз Прыпяць і Дняпро. Але войска ВКЛ нанесла паражэнне пад Ярылавічамі перад Нікольскім днём (прыкладна 9 мая). Войска ж ВКЛ зазнала паражэнне каля ракі Сож. Паводле данясенняў казацкіх палкоўнікаў свайму правадыру, пабілі яны «літоўскіх людзей» у першым баі тысячу, а ў другіх – дзве тысячы чалавек.

Здавалася, перамога павінна быць на баку казакоў. Яны, адзначае А. Гурбик, размяшчаліся вельмі ўдала: брод ахоўвалі 300 чалавек, астатнія сілы размяшчаліся каля Рэпак. У выніку пагарзлівай сітуацыі пераправы (ад Лоева да Рэпак каля 5 міляў). І. Кандрацьеў зазначае, што ў гэтым месцы былі два балоты, што можна выкарыстоўваць як абарончы рубез. Захаваліся іх назвы. Адно Парыстае паміж Радулем і вёскамі Цароўка, Кіслае, Семахі, другое – на ўсход ад Рэпак, дзе прыкладна і былі лагеры казакоў.

Андрэй КОЛАС

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Перад аглядам крыніцаў ды гістарыяграфіі хочацца сказаць пра супрацьлеглы ацэнкі беларускіх і ўкраінскіх гісторыкаў. Украінскія называюць яе вызваленчай вайной украінскага народа. Беларускія – вайной простага людзі і праваслаў-

дакладна адлюстроўваюць бітву і падзеі, з ёю звязаныя.

Лоеўская бітва 31 ліпеня 1649 г. скончылася паспяхова для ВКЛ. Януш Радзівіл на сейме, што адбыўся напрыканцы года ў Варшаве, кінуў пад ногі караля 50 казацкіх харугваў, узятых пад Лоевам. За гэта ён атрымаў ад караля Яна II Вазы у валоданне Невель, Себег і Краснае, пажыццёвае валоданне Барысаўскім староствам.

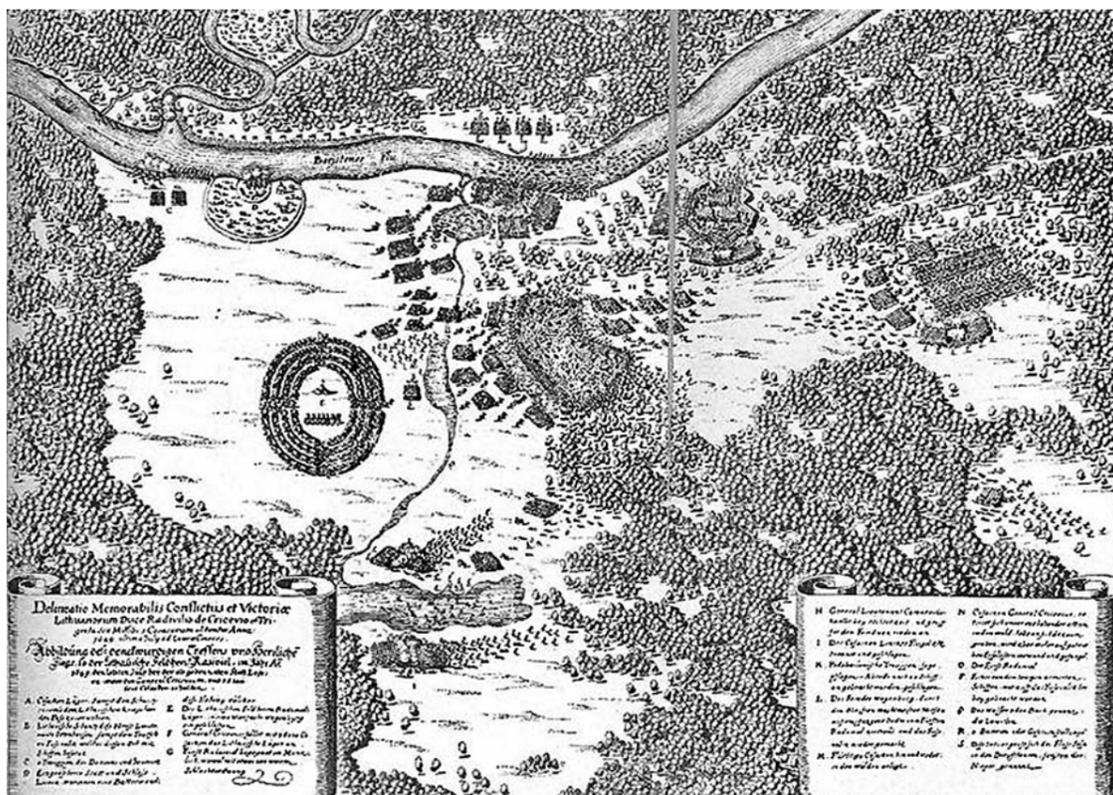
Але на Кіеў, як таго патрабаваў кароль, Радзівіл не пайшоў. Бракавала прадуктаў, грошай, зброі, пораху засталася толькі тры дзежкі, усе боепрыпасы былі выкарастаныя. Войска страціла шляхты і наймітаў 17 000 чалавек, таму гетман з войскам вярнуўся ў Рэчыцу.

Пасля тых падзеяў 18 жніўня 1649 г. быў заключаны Збраўскі мір паміж Рэччу Паспалітай і казакамі. На тэрыторыі

ных супраць магнатаў і шляхты, або спробай стварэння не маскоўскай, а менавіта рускай дзяржавы. З беларускіх навукоўцаў, што прывяцілі свае даследаванні, вылучаецца настаўнік гісторыі Мікалай Анисавец, які тут зрабіў шмат адкрыццяў. Вітаўт Чаропка згадвае падзеі ў кнізе «Уладары Вялікага княства». Мікола Багадзязь у адной з кніг вельмі дакладна апісвае саму бітву, ролю Марціна Нябабы. Прафесар ГДУ імя Ф. Скарыны Алег Макушніцаў у кнізе пра Гомель згадвае гэтыя падзеі пад Гомелем. Станіслаў Чаропка грунтоўна аналізуе тэму вайны на тэрыторыі Беларусі. З астатніх крыніцаў можна вылучыць «Нарысы па гісторыі Беларусі», кніга «Памяць. Лоеўскі раён», «Гісторыя БССР».

Украінскі даследчык Ігар Кандрацьеў вельмі дасканала зрабіў аналіз усіх падзеяў 1651 г. як на нашых землях, так і на тэрыторыі Украіны, вызначае з дапамогай карты лагер казакоў і месца бітвы. Андрый Гурбык і Юры Мыцык таксама

Лоеўская бітва 1649 г. (гравюра паводле малюнка Х. Эйгерда)

Спыняюцца імгненні

А было гэта ў ліпені 1978 года. Мы «паздараўкаліся» з Максімам Багдановічам каля санаторыя «Беларусь» у Місхоры, дзе ўсталяваны яму помнік (скульптар З. Азгур).

Пачалі шукаць мясціны яго даўняй прысутнасці. Не знайшлі, на жаль, пазнакі каля даўняга пансіяната «Шалаш»... А вось і помнік класіку ўкраінскай літаратуры

Лесі Украінцы – перад домам, дзе яна жыла ў 1897 годзе. На вуліцы Літкенса, 8 размяшчаўся Ялцінскі краязнаўчы музей. Захацелася заглянуць у гістарычны будынак. Радасна было пабачыць там стэнд, прысвечаны класіку нашай літаратуры М. Багдановічу, з прыгожым партрэтам, здымкамі таго ж «Шалаша», дома, дзе ім былі напісаны апошнія радкі. І мы не былі самотныя ад такой яркай сустрэчы, незабыўнага вітання.

На могільках, каля «першабытнага» помніка нашаму класіку, нас чакала неспадзяванка. Ужо прытулілася да Максіма Адамавіча пісьменніца, педагог Таццяна Кабржыцкая – льваўчанка з мінскай прапіскай. Побач яе – рухавыя сыны Максіма і Пятрок. Павіталіся – і адрозна паболела Максімаў на свеце!

У снежні 1989 года адбылося адкрыццё мемарыяльнай дошкі з барэльефам М. Багдановіча на корпусе санаторыя «Ялта» (вул. Севастопальская, 12/43 – на месцы дома, дзе меў апошні прытулак Максіма). Прысутнічалі на такой важнай падзеі аўтар мемарыяльнай шыльды Г. Мурамцаў, паэт М. Аўрамчык, тагачасны

Т. Кабржыцкая з сынамі каля магілы М. Багдановіча

дырэктар Дзяржаўнага літаратурнага музея Максіма Багдановіча ў Мінску А. Бяляцкі.

Ялта – гэта толькі адна з багдановічаўскіх выспаў яго Крымскага мацерыка. Недзе ў космасе звіянец следы Максіма, пакінутыя ім у Кактэбелі, Феадосіі, у мясцінах напісан-

ня старонак шчымыліва-любазнага дзённіка. І хай Леся Украінка, якая спазнала калісьці мерыдыяны Максіма ў Мінску, не дае журбоціцца яму на ялцінскіх паралелях.

Сяргей ПАНІЗЬНИК,
фота аўтара

Помнік М. Багдановічу перад санаторыем «Беларусь»

Нашы віншаванні

Мовознаўца, доктар філалагічных навук, прафесар Генадзь ЦЫХУН нарадзіўся 30 кастрычніка 1936 г. у в. Кунцаўшчына Гродзенскага раёна.

Ён сын вядомага на Гродзеншчыне педагога, краязнаўцы, літаратара Апанаса Цыхуна (1910 – 2005), заслужанага настаўніка Беларусі.

Г. Цыхун мае званні акадэміка Міжнароднай акадэміі Еўразіі, доктар honoris causa Сафійскага ўніверсітэта, сябра Міжнароднага камітэта славістаў. У 1991 – 1993 гг. быў старшынёй Камісіі па ўдасканаленні правапісу Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны, у 1993 – 1994 гг. працаваў у складзе Дзяржаўнай камісіі па ўдакладненні правапісу беларускай мовы (старшыня народны паэт Ніл Гілевіч).

Навуковыя інтарэсы Г. Цыхуна – этымалогія, балканістыка, арэальная лінгвістыка, гісторыя славістыкі. Славістычныя інтарэсы спалучае з даследаваннямі ў галіне беларускай мовы. Ён сааўтар «Этымалагічнага слоўніка беларускай мовы». Мае больш за 300 публікацыяў па тыпалогіі славянскіх моваў і іх сувязях, моўных саюзах, гаворках Палесся і праблеме праславянскай мовы, па беларускай этымалогіі і дыялектнай мове, гісторыі і бібліяграфіі беларускай мовознаўчай славістыкі.

Прапануем чытачам «Краязнаўчай газеты» развагі прафесара-юбілера пра шляхі фармавання рускай і беларускай літаратурных моваў, пра словы-новаўтварэнні і слоўнік Александровіча (тэкст друкаваўся ў газеце «Наша Ніва» ў 2010 г.).

«Літаратурная мова на голым месцы не ўзнікае»

Літаратурныя мовы ўсіх народаў узнікаюць, калі з'яўляюцца пэўныя ўмовы для кансалідацыі народа. Тады паўстае неабходнасць у агульным сродку камунікацыі на абмежаванай тэрыторыі. З гэтага пункту гледжання беларуская і руская мовы адрозніваюцца. Літаратурная мова на голым месцы не ўзнікае. Гэта заўжды працяг пэўнай традыцыі. Руская паступова вырастала з той пісьмовай традыцыі, якая існавала яшчэ ў часы Кіеўскай Русі, – старажытнарускай, якая фактычна перанесеная ў сувязі з хрысціянізацыяй усходнеславянскіх зямель ад паўднёвых славян. Старажытнаруская мова была распаўсюджаная і на беларускай тэрыторыі. Але паступова ў нас яна трансфармавалася ў мову царквы. Як вобразна пісаў выдатны мовознаўца Мікалай Трубяцкі, старажытнаруская мова была «прышчэпленая» на «дзічку» народнай гаворкі. Паступова ў яе ўваходзілі народныя элементы, а царкоўнаславянскія выціскаліся.

Наша мова ў гэтым плане прайшла падобны шлях. Бо літаратурная ці

афіцыйная канцелярская мова, якая была ў Полацкім княстве, таксама грунтавалася на старажытнаславянскай традыцыі. Але яна развілася бліжэй да народа і больш хуткімі тэмпамі. Нарвежскі вучоны Хрысціян Станге напісаў нават дзве кніжкі пра мову Полацкага княства. І назваў яе канцелярская, бо выкарыстоўвалася яна ў дакументах: дамовах з Рыгай, так званым нямецкім берагам. На нейкім этапе руская і беларуская развіліся паралельна. Але пасля, калі ўтварылася ВКЛ і ўзнікла канцелярская мова на нашай тэрыторыі паступова збліжалася з народнай гаворкай. І на гэта аказала ўплыў другая традыцыя, якая вялася ад лацінскага свету. Таму мова Скарыны ўжо мела шмат элементаў не царкоўнаславянскіх, а значыць была адрознай ад тагачаснай рускай. Больш за тое, афіцыйная мова ВКЛ стала мовай дыпламатыі і, як паказаў венгерскі славіст і беларусіст Андрэа Золтан, выкарыстоўвалася Масковіяй у яе перапісцы з Заходняй Еўропай.

Калі мы гаворым пра новую беларускую літаратурную мову, трэба адрозніваць яе ад старабеларускай, што ўжы-

валася ў ВКЛ да XVII стагоддзя. Пад ціскам паланізацыі яна адступіла. А ўжо новая беларуская літаратурная мова створаная цалкам на народнай аснове ў канцы XIX – пачатку XX стагоддзя. У традыцыі, якая назіраецца і ў іншых славянскіх мовах, калі за аснову бяруць цалкам народную гаворку, як гэта зрабіў сербскі рэфарматар Вук Караджыч. І элементарна старой, царкоўнаславянскай, традыцыі ў такіх мовах вельмі мала.

Таму і ўзнікаюць праблемы пры перакладзе некаторых царкоўнаславянскіх слоў, бо ў нашай мове няма дакладных адпаведнікаў таго ж стылёвага ўзроўню.

Развіццё дыктуецца ўмовамі, у якіх народ апынуўся. Для беларусаў і рускіх яны былі рознымі.

У народнай мове не заўжды існуюць словы для выражэння нейкіх абстрактных ці новых паняццяў. Як правіла, яны тады калькуюцца ці запазычаюцца з іншых моў. Напрыклад, слова «ровар» прыйшло разам з самай рэаліяй. Але паралельна могуць ужывацца сваё слова і запазычанне. Так, існуюць мовазнаўца і лінгвіст. Паміж гэтымі словамі

адбываецца пэўнае размеркаванне. Чалавек сам вызначае, калі і якое з іх выкарыстаць. Але ёсць запазычанні, што не маюць сваіх адпаведнікаў. Я нічога страшнага не бачу ў тым, калі нехта прыдумаў новае слова і ўжывае яго.

І ў мове, як і ў жыцці, павінна быць пэўная канкурэнцыя.

Штучнае прыдумванне слоў выклікае часам пратэст. Але каб мова мела поўную сферу ўжытку, то людзі самі б выбіралі, якое слова выкарыстоўваць. А абмежаванае існаванне не дазваляе нармальнаму развіццю. Наверх у выніку выйдзе тое, што найбольш адпавядае сістэме мовы. Гэта выбар.

Чаму мы крытыкуем «Руска-беларускі слоўнік» 1937 года пад рэдакцыяй Андрэя Александровіча? Пад ціскам палітычных і ідэалагічных фактараў быў створаны слоўнік, у якім звычайна аднаму рускаму слову адпавядала адно беларускае. І гэта дрэнна. Такое дакладнае супадзенне значэнняў сустракаецца толькі ў тэрміналогіі. Словы з адной мовы ў іншай могуць адпавядаць два-тры і наадварот. У гэтым слоўніку была фактычна ліквідаваная беларуская сінанімія.

Калі мовы так накладваюцца, то знікае неабходнасць у адной з іх.

Прымітывізацыя прыводзіць да таго, што мову пачынаюць разумець толькі як сродак перадачы інфармацыі, сродак зносінаў. А ў яе шмат функцый. Найперш, гэта перадача ад пакалення да пакалення шматвяковага вопыту народа. Можна сказаць, што ў кожным слове адлюстравалася частка яго погляду на свет, ці, як кажуць навукоўцы, уласцівая гэтаму народу карціна свету.

Генадзь ЦЫХУН

ГА «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета» шчыра віншуюць прафесара з паважным юбілеем. Шчыра зычым Вам, Генадзь Апанасавіч, моцнага здароўя, поспехаў, новых адкрыццяў. Няхай родныя словы накладваюць толькі часцінкі святла і радасці на Вашыя гады.

Царкоўнае крэзнаўства

З гісторыі касцёла ў Налібаках

Ёсць гістарычныя звесткі, што парафія ў вёсцы Налібакі, што на Стаўцоўшчыне, існавала ўжо ў XV стагоддзі – калісьці тут быў фундаваны касцёл Унебаўззяцця Найсвяцейшай Панны Марыі. У сярэдзіне XVII стагоддзя Налібакі набылі Радзівілы, і на месцы старажытнай святыні ў 1636 годзе па жаданні канцлера вялікага літоўскага Альбрэхта Станіслава Радзівіла быў пабудаваны драўляны касцёл Святога Барталамея. У 1699 годзе касцёл быў перабудаваны. У дакументальных крыніцах няма звестак пра тое, колькі праіснавала гэтая святыня.

Будаўніцтва Налібацкага касцёла

Міхаіл Місюра згадвае, што ў пачатку XX стагоддзя ў Налібаках быў невялічкі драўляны касцёл, які цалкам задавальваў патрэбы вернікаў. Але калі ў вёску пачалі прыязджаць новыя сем'і, у касцёле стала цесна. Менавіта ў гэты час у пара-

ніцтвам ксяндза Байкі пачалі здабываць гліну, з якой рабілі цэглу: частка ішла на будаўніцтва, частка на продаж, а на атрыманыя грошы купляліся іншыя будаўнічыя матэрыялы. М. Місюра казаў, што дзякуючы намаганням ксяндза

ўжо адышлі ў вечнасць. Спадарыня Ядвіга згадала, што за доўгі час заняпаду паўз мурў касцёла пачалі прарастаць бярозы. На тым месцы нават збіраліся ладзіць саўгасны клуб, але набожная жанчына рашуча сказала: «*Молодзь хай танчыць, ды хіба зямлі ў нас мала! Якія танцы каля могілак!*» Знайшліся разумныя людзі, якія не спяшаліся руйнаваць на асвечаным пляцы рэшткі недабудаванай святыні.

Кс. Юзаф Байка (у цэнтры) і хор Налібацкага касцёла

фію быў накіраваны новы ксёндз Юзаф Байка, які, на шчасце, меў спецыяльнасць інжынера-будаўніка, а таму спрытна ўзяўся за ўзвядзенне мураванага касцёла. У будаўнічых справах ксяндзу дапамагаў адмыслова створаны камітэт. У 1935 годзе каля старой драўлянай святыні пачалі ўзводзіць новую.

Налібакі знаходзяцца ў самым сэрцы Налібацкай пушчы, назва якой пайшла ад назвы вёскі. Дарэчы, пушча багатая не толькі на жывёлаў, але і на карысныя выкапні. Мясцовыя жыхары пад кіраў-

Юзафа была пабудаваная пілапрама, а таксама ткалася палатно.

Калі распачалася Другая сусветная вайна, былі ўзведзены толькі сцены новага касцёла. 1943 год для Налібакаў стаў трагічным: немцы расстралілі ў Налібацкай пушчы пробашча Юзафа Байку і вікарыя Юзафа Барадзіна, а стары драўляны касцёл, як і іншыя драўляныя пабудовы, быў знішчаны агнём. Агонь пашкодзіў і новы касцёл, які прабыў у такім стане аж да 1990-х гадоў. Увесь гэты час пра яго дбалі Ядвіга і Міхаіл Ліпніцкія, якія

чыноўнікі з Савета па справах рэлігіяў і іранічна запыталіся: «Дзе ж вы знойдзеце столькі грошай для будаўніцтва?» Але ўрэшце вернікі атрымалі дазвол на адраджэнне святыні.

Якраз у 1990 годзе ў Налібакі прыехаў на працу ксёндз Мар'ян Шэршань, якому і давялося заканчваць распачатае шмат гадоў таму будаўніцтва касцёла. Грошы на гэтую святую справу збіралі па ўсім свеце. «...*Мы звярнуліся па дапамогу ў Дзюраўну, Рубяжэвічы, напісалі да сваякоў, былых аднавяскоўцаў у Амерыку, Аўстралію, Германію. З Вільні прыехалі майстры – таксама свае, мясцовыя. Ад святання да ночы, як Богу хвалу спявалі, так дружна ўсе працавалі*», – апавядала спадарыня Ядвіга.

І вось нарэшце ў 1994 годзе будаўніцтва касцёла закончылася, і яго ўрачыста асвяцілі пад гістарычным тытулам Унебаўззяцця Найсвяцейшай Панны Марыі. Таксама парафія ўшаноўвае і другога апекуна – святога Барталамея.

Шчыраванне гэтых простых, адданных Богу людзей, іх нястомная працавітасць і настойлівасць у дасягненні пастаўленых мэтаў заслугоўваюць павагі і ўдзячнасці ад нашчадкаў.

Налібацкі касцёл цяпер

Святлана АДАМОВІЧ

«Куфар», поўны Re1ikt-авых песень

Чытачы могуць узгадаць, што прыкладна год таму музычны гурт «Re1ikt» выдаў альбом «Лекавыя травы», пра што нашая газета распавядала. Але музыкі вырашылі не прымушаць аматараў сваёй творчасці доўга чакаць, і зусім нядаўна, 20 кастрычніка, у мінскім кафэ-клубе «Грай» яны прадставілі новы альбом «Куфар».

Атмасфера кавярні надзвычай адпавядала падзеі: сцены залы, дзе адбывалася прэс-канферэнцыя з нагоды выхаду альбома,

распісаныя ўзорамі ў стылістыцы маляваных дыванаў Алены Кіш. Нібыта сапраўды прыпаднялося вечка бабулінай скрыні, дзе захоўваюцца назапашаныя гадамі рукатворныя скарбы.

Новы альбом нездарма атрымаў назву «Куфар». За пэўны час у музыкаў набіраўся шэраг песень – «добрых, але вельмі розных».

– Тады мы і вырашылі сабраць іх у адзін альбом, як у куфар, – распавёў бубнач Алесь Дземідзенка. – Частка была запісаная яшчэ пад час працы над альбомам «Лекавыя травы» – да прыкладу, вясельная

песня «Сваточки», якую мы пачулі ў вёсцы Халопенічы на Крупшчыне, і «Дробненькі дожджык» са зборніка «Песні матчыны з Вушачыны», які яшчэ не пабачыў свет. Песню «Вэлытай» разам з Сержуком Доўгушавым, лідарам гурта «Vuraj», хацелі запісаць даўно, можа, яшчэ ў годзе 2012, але змаглі зрабіць гэта толькі цяпер. Яшчэ адзін дуэт, песню «Толькі снег» на верш Янкі Купалы, запісалі разам з саксафаністам гурта «Крамбамбуля» Паўлам Аракелянам.

Патрапіла ў альбом і кампазіцыя «Разам!», якую музыкі стварылі адмыслова для футбольнага клуба «Крумкачы». Адным словам, у альбоме песень розных багата – як і мусіць быць у «Куфры».

Падкрэслівае канцэпцыю альбома афармленне кампакт-дыска. Ён і адкрываецца не справа налева, як звычайна, а знізу ўверх – нібы сапраўды вечка куфра адкідваецца. Вокладка дыска аформленая пад старое дрэва, а стылізаваны малюнак на ёй давяршае ўражанне – атрымалася сапраўдная музычная скарбонка.

Дарэчы, грошы на выданне альбома былі, паводле найноўшых паведаў, сабраныя на краўндфандынгавай пляцоўцы talaka.by, мэта якой – калектыўнае фінансаванне цікавых праектаў. Неабходная сума была набраная за тыдзень, рэшта ж грошай выдаткаваная на здымкі кліпа на песню «Дробненькі дожджык».

Музыкі распавялі, што наступныя песні гурта «Re1ikt» будуць іншымі, не падобнымі на кампазіцыі з «Лекавых траў» і «Куфра» – яны займеюць новае гучанне. А 30 кастрычніка ў эфіры праграмы «Наперад у мінулае» на тэлеканале «Беларусь 3» прагучыць апрацаваная гуртом застольная вясельная песня «Гарэлачка мая белачка». Прэзентацыя ж альбома «Куфар» адбудзецца 10 снежня ў мінскім клубе «Бруге». Там і можна будзе пачуць «песні з куфра» ўжыво.

Ніна КАЗЛЕНА
Фота аўтара

ЛІСТАП

1 – Кацярына Ягелон (Ягелонка; 1526 – 1583), дачка Жыгімонта I Стараго і Боны Сфорцы, каралева шведская, вялікая герцагіня фінляндская, маці Жыгімонта III Вазы, караля польскага і вялікага князя літоўскага – 490 гадоў з дня нараджэння.

1 – Уздзенскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей (Узда; 1981) – 30 гадоў з часу адкрыцця для наведнікаў.

2 – Пілсудскі Браніслаў Восіпавіч (1866, Віленская губ. – 1918), рэвалюцыянер, этнограф, лінгвіст, знакаміты даследчык Сахаліна, для вывучэння навуковай і творчай спадчыны якога створаны інстытут пры Сахалінскім дзяржаўным абласным краязнаўчым музеі, – 150 гадоў з дня нараджэння.

4 – ЮНЕСКА (Статут арганізацыі быў падпісаны 16.11.1945 г.; Беларусь увайшла ў склад ЮНЕСКА ў 1954 г.), Арганізацыя Аб'яднаных Нацый па пытаннях адукацыі, навукі і культуры, спецыялізаваная міжрадавая ўстанова ААН – 70 гадоў з пачатку дзейнасці.

4 – Вярэга-Дарэўскі Арцём Ігнатавіч (1816, Ушацкі р-н – 1884), пісьменнік, асветнік, адзін з арганізатараў паўстання 1863 – 1864 гг. на Віцебшчыне – 200 гадоў з дня нараджэння.

4 – Дурнаво Мікалай Мікалаевіч (1876, Расія – 1937), мовазнаўца, славіст, адзін з пачынальнікаў лінгвагеаграфічнага вывучэння ўсходнеславянскіх моваў, акадэмік НАН Беларусі, член-карэспандэнт АН СССР – 140 гадоў з дня нараджэння.

4 – Нікалаева Аляксандра Васілеўна (1906, Расія – 1997), артыстка балета, педагог, народная артыстка Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1950) – 110 гадоў з дня нараджэння.

5 – Маліноўскі Мікалай Іванавіч (1916, Расія – 1991), актёр тэатра, заслужаны артыст Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

5 – Рыбальчанка Аляксандр Аляксеевіч (1911, Украіна – 2002), балетмайстар, дзеяч самадзейнага мастацтва, пастаноўкі танцаў якога ўвайшлі ў гісторыю беларускай харэаграфіі (методыкі і сцэнаграфія майстра выкарыстоўваюцца сучаснымі харэаграфамі), народны артыст Беларусі, ганаровы грамадзянін г. Гомель – 105 гадоў з дня нараджэння.

5 – Ягадніцкі Віктар Васільевіч (1936, Польшча), архітэктар, сярод асноўных працаў якога Ушацкі музей народнай славы імя У.Е. Лабанка, помнік дзеям М.П. Шмырова (бацькі Міная), – 80 гадоў з дня нараджэння.

5 – Якутаў Уладзімір Дзмітрыевіч (1926, Ушацкі р-н – 2010), пісьменнік, гісторык, публіцыст – 90 гадоў з дня нараджэння.

6 – Воўк-Левановіч Іосіф Васільевіч (1891, Асіповіцкі р-н – 1943), мовазнаўца, даследчык гісторыі беларускай і рускай моваў, беларускай дыялекталогіі – 125 гадоў з дня нараджэння.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 39

Уздоўж: 3. Гармонік. 9. Арыя. 10. Дуда. 11. Падсветка. 12. Навес. 15. Экран. 16. Народ. 18. Арфа. 19. Кадр. 20. Рыба. 21. Лось. 24. Пляма. 25. Джыда. 28. Альма. 32. Мядзведзь. 34. Кроў. 35. Хата. 36. Лявоніха.

Упоперак: 1. Раманс. 2. Сын. 3. Град. 4. Рысак. 5. Опера. 6. Інкі. 7. Сум. 8. Шаарада. 13. Вяршыня. 14. Стаката. 16. Наколка. 17. Радасць. 22. Спінка. 23. Мастак. 26. Жазло. 27. Дзеці. 29. Цяля. 30. Язва. 31. Кот. 33. Лад.

Творчасць нашых чытачоў

Позневясновае

Я дождж люблю за тое,
Што шэрае наваколле
Зялёным робіцца.

Малюсенькае зерне
У глебе апынулася,
Да сонца просіцца.

Яшчэ ўчора семечка
Радыскі доўгаплоднай
Спакойна спала,

Ды сёння дождж-праныра
Дол вільгацю крануў,
І семечка былінкай стала.

Хаджу паміж радкоў
Пасаджаных раслінак,
Буйнеюць узыходы.

Вясною гэтай я чакаю
І, спадзяюся, нездарма,
Пагоднае лагоды.

Купена лекавая
Шызымі пялёсткамі
Увесь імкнецца.

Усё нармальна будзе,
Своечасова плод
У раллі спаўнецца.

Нізок

Аб паходжанні назвы знакамітай вёскі паводле легендаў

Стаяла вёска на гары,
Было даўно, да той пары,
Пакуль маланкі, перуны, –

Фота Мікалая ЛІТВИНАВА

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАДДУБНІКІ – гарадзішча днепра-дзвінскай культуры за 0,7 км на паўночны захад ад в. Паддубнікі Мёрскага р-на. Размяшчаецца на стралцы высокага (10 – 12 м) і стромкага мыса, абмежаваным з усходу і поўначы глыбокім ярам (на дне якога ручай Скірвэя), з захаду – поймай р. Ауа. Пляцоўка няправільнай авальнай формы, выцягнутая з поўдня на поўнач, памерам 58 x 28 м. З паўднёвага (адкрытага) боку ўмацаваная 5 валамі вышыняй 2,5 м, шырынёй 12 – 15 м і 4 равамі.

Даследавалі ў 1938 г. У. Галубовіч і Г. Цягак-Галубовіч, у 1956 г. і 1961 г. А. Мітрафанаў, у 1985 г. В. Шадыра.

У ніжнім гарызонце выяўленыя рэшткі паўзямлянкавага жылля няправільнай авальнай формы памерам 3,2 x 2,4 м, заглыбленага ў мацярык на 0,7 м з каменным агнішчам у цэнтры. Канструкцыя паўзямлянкі не ўстаноўлена. Хутчэй за ўсё, сцены былі складзеныя з лёгкіх матэрыялаў, а перакрыцце мела шатрападобную форму і накрывалася шкурамі жывёлаў. У верхнім гарызонце выяўленыя рэшткі наземных жылляў слупавой

канструкцыі. Знойдзеныя слабапрафіляваныя гаршкі з увагнутай верхняй часткай, кароткай шыйкай, дакладна выражаным прыўзнятым плечуком, выпуклым тулавам і слоікавыя пасудзіны з прамой або ўвагнутай верхняй часткай. Арнамент складаўся з ямак, наразных ліній і скразных адтулінаў, размешчаных у адзін шэраг ніжэй краю венчыка.

Датуецца VI – I стст. да н.э.

ПАДЗАМЧА – прылеглы да замка ўчастак паселішча ў XIV – XVIII стст. Выконвала ролю дадатковага ўмацавання на шляху да галоўнай замкавай брамы. Звычайна яго абводзілі абарончым валам з навалёнымі канструкцыямі розных тыпаў (гародні, паркан, тарасы) з уязной шмат'яруснай вежай, зрэдку – бастыённымі ўмацаваннямі (Мірскі замак). Вакол падзамча мог быць сухі ці вадзяны роў (Барысаўскі, Жлобінскі, Іказненскі, Дубровенскі ды інш. замкі). На падзамчы канцэнтраваліся гаспадарчыя і дапаможныя службы замка: свірны, стайні, вазоўні, лядоўні, пякарні, кузні, дамы, дзе жылі замкавыя слугі. Культурны пласт звычайна сінхронны з

культурнымі адкладаннямі на замкавым дзядзінцы.

ПАДЗОР – 1) у драўляным дойдлістве дошка з глухой, скразной або краявой разбой, што акаймоўвае навесь даху або страхі; элемент архітэктурнага дэкору. Выкарыстоўваецца пераважна ў жыллі, некаторых гаспадарчых пабудовах, брамах і варотах, культавых збудаваннях.

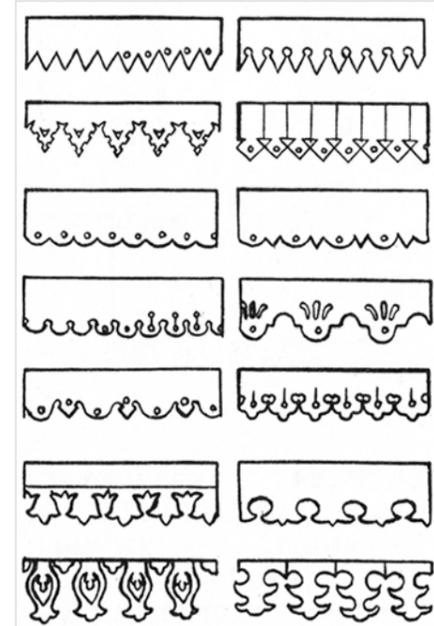
Мастацкая роля падзора – стварэнне складанага малюнка святлаценю на ніжняй частцы антаблемента або верхняй частцы сцяны будынка. Ім найчасцей аздабляюць будынкі і збудаванні з вальмавым дахам. Найбольш простыя падзоры – дошкі з краявой разбой у выглядзе зубцоў або хвалі (у Рамельскай Міхайлаўскай царкве). Ажурная скразная разьба падзора з выкарыстаннем арнаментальных геаметрычных і раслінных матываў характэрная для жыллёвага будаўніцтва ўсходу і паўднёвага ўсходу Беларусі (жылыя дамы

Падзор (дом у м. Лявонпаль, Мёрскі р-н, 1920-я гг.)

ў Ветцы, Гарадку, Гомелі, Мазыры і інш.);

2) у дэкаратыўна-ўжытковым мастацтве – брыжы (вузкая палоска тканіны, сабраная ў зборачкі), карункі, якімі абшываецца край прасціны, пакрывала і да т.п. На захадзе Віцебшчыны таксама называюць падузорнік.

Падзоры